

25.11.2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Meritullinkatu 10
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö yliopistojen koulutusvastuiden muuttamista koskevista esityksistä, VN/18993/2022-OKM-18

Aalto-yliopiston lausunto yliopistojen koulutusvastuiden muuttamista koskevista esityksistä

Aalto-yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua tässä asiassa.

Aalto-yliopisto toteaa, että koulutusvastuita koskevia esityksiä valmistellessa tulee pyrkiä pitkän aikajänteen ratkaisuihin, jotka tulee liittää vahvasti yliopistojen profiloitumista koskevaan viitekehykseen ja tukea näin yliopistokentän työnjakoa kireässä resurssitilanteessa. Koulutusala-arvioinneissa saadut palautteet tulee huomioida. Lisäksi alakohtaiset työvoimatarpeita ja väestökehitystä koskevat ennusteet tulee huomioida oleellisena osana päätöksen valmistelua. On myös vakavasti harkittava, onko nyt oikea aika tehdä hyvin pitkään vaikuttavia koulutusvastuumuutoksia, kun koko koulutusjärjestelmän uudistustarpeita pohtiva työ on loppusuoralla. Lisäksi koulutusvastuita on jo aiemmin tänä vuonna laajennettu poikkeuksellisen paljon.

Yliopistojen erikoistumisen ja profiloitumisen tarpeettomien päällekkäisyyksien karsimisen ja vahvuuksiin keskittymisen (erityisesti laadukas, kansainvälisesti verkottunut ja vaikuttava tutkimustyö koulutuksen perustana) täytyy olla keskeinen ohjaava periaate kaikkia koulutusvastuiden laajentamista koskevia esityksiä arvioitaessa. Koulutustarjontaa on suunnattava aloille ja alueille, joihin kohdistuu suurin kysyntä tulevien opiskelijoiden ja osaajia etsivien työnantajien suunnasta.

Suomalaiset yliopistot toimivat huomattavan globalisoituneessa toimintakentässä ja kilpailutilanteessa. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma vahvistaa tutkimuksen ja korkeakoulutuksen vision tavoitteen tki-menojen nostamisesta 4 %:iin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Tämä edellyttää merkittävää yksityisen sektorin lisäpanostusta suomalaiseen tki-toimintaan. Tavoite voidaan saavuttaa vain, jos suomalaiset tki- ja koulutusyksiköt saavuttavat sellaisen kansainvälisen merkittävyyden, että houkuttelevat laadullaan ja laajuudellaan suuria globaaleja yrityksiä kohdistamaan tki-investointinsa näiden yksiköiden yhteyteen Suomeen.

Tämä on valtava haaste Suomelle, jonka sinänsä erinomaisen yliopistosektorin kerta toisensa jälkeen tunnistettu haaste on pirstaloituminen kansainvälisessä katsannossa kovin pieniin yksiköihin: pienet yksiköt, vaikka olisivat laadukkaita, eivät pysty kannattelemaan niin monipuolista ja vaikuttavaa tutkimuksen, koulutuksen, kehittämisen ja innovaatioiden ekosysteemiä, että ekosysteemi muodostaisi kansainvälisessä vertailussa houkuttelevan ympäristön yritysten suuren mittakaavan tki-toimintojen sijoituspaikaksi.

Sama näkökulma korostuu, kun tarkastellaan Suomen tavoitetta houkutella merkittävästi aiempaa enemmän ulkomaalaisia opiskelijoita Suomeen. On rakennettava vaikuttavia kokonaisuuksia, joiden yhteyteen muodostuu houkutteleva kansainvälinen yhteisö, ja joissa on selkeät, vuosittain toteutuvat reitit ulkomaalaisten opiskelijoiden harjoittelulle, opinnäytetöille ja lopulta työllistymiselle kumppaniyrityksiin Suomeen. Tällainen edellyttää koulutuksen kokoamista suurempiin yksiköihin, ei koulutusvastuun hajauttamista entisestään.

Uuden yliopistolain perustelumuiotissa vuodelta 2009 todetaan, että Suomen yliopistolaitos on alueellisesti kattava, minkä vuoksi järjestelmää ei tule entisestään hajauttaa tai laajentaa. Yliopistojen voimavarat ovat päinvastoin liian hajallaan ja korkeakoulujen yhteistyö on riittämättömä kansallisesti ja kansainvälisesti. Kehittämistarve on erityisesti suurempien kokonaisuuksien muodostamisessa. Oikeansuuntaisen kehityksen varmistamiseksi perustelumuiot toteaa, että koulutusvastuun jakautumisesta yliopistojen kesken säädetään OKM:n asetuksella, ja että menettelyn nimenomaisena "tavoitteena on varmistaa korkeakoulutuksen tarkoituksenmukainen mitoitus, päällekkäisen koulutustarjonnan karsiminen ja sitä kautta voimavarojen optimaalinen kohdentaminen."

Ministeriön yhteistyössä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa työstämä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuodelta 2017 jatkaa samalla linjalla ja toteaa, että yliopistosektorin kantava visio on vahvojen ja kansainvälisesti vetovoimaisten osaamisen keskittymien rakentaminen siten, että yliopistot erilaistuvat koulutuksessa, tutkimuksessa ja innovaatiotoiminnassa: "korkeakouluja on vähemmän ja ne ovat vaikuttavampia". Kansallisen vision taustamuiot toteaa yksiselitteisesti, että Suomen "korkeakoulujärjestelmää ja tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää koskevien kansainvälisten arviointien mukaan Suomen korkeakoulujärjestelmä on edelleenkin hajanainen, yksiköt pieniä ja erikoistuminen vähäistä. Kriittisen massan vahvistamisen tarve on ilmeinen."

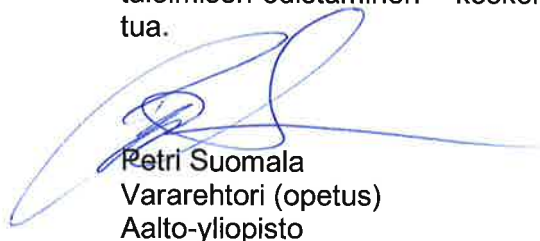
Tätä suomalaisen järjestelmän rakenteellista kilpailuhaittaa on tehokkaasti korjattu yliopistojen profiloitumistyöllä ja päällekkäisyyksien purkamisella. Tekniikan alan yliopistojen yhteistyö on saavuttanut tässä yliopistojen toisiaan täydentävien profiilien ja roolien terävöittämisessä merkittäviä tuloksia. Profiloitumisen, laadun kriittisen massan kasvattamisen kautta yhä useampi yksikkö on Suomessa kyennyt saavuttamaan tunnustetun ja verkottuneen aseman kansainvälisen tiedeyhteisön eturintamassa. Suomalainen kyky joustavaan kansalliseen yhteistyöhön on mahdollistanut osaamisen ja verkostojen viemisen ketterästi alueille, joilla on ollut nopeastikin nousseita osaajatarpeita.

Paraatiesimerkki tästä on tekniikan alan FITech-yhteistyö. Myös erinomaisesti etenevä Digivisiohanke on mahdollistamassa kaikkien korkeakoulujen soveltuvan opetustarjonnan avaamisen kaikkien oppijoiden hyödynnettäväksi. Tässä tilanteessa on ilmeinen riski, että koulutusvastuiden laajennukset erityisesti tekniikan alalla veisivät toteutusesaansa viime vuosien profilointi- ja sitä kautta kilpailukyvyyn korjaamistyötä taaksepäin.

On selvää, että suomalaisen yliopistokoulutuksen kilpailukyvyyn täytyy perustua kansainvälisesti johtavalle laadulle, joka yliopistokontekstissa tarkoittaa suurelta osin koulutuksen saumatonta kytkeytymistä uutta luovaan, kansainvälisesti johtavaan tutkimukseen. Tämä on haaste myös tekniikan alan koulutukselle. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuoreen selvityksen (Tekniikan korkeakoulutuksen arviointi, KARVI 3:2020) mukaan tekniikan alan koulutustarjonnan profiilissa on kokonaisuutena katsoen vielä paljon kehittämistä. Erityisiä haasteita kansallisella tasolla on koulutustarjonnan perustamisessa pitkäjänteisesti rakennetun, tieteellisesti ensiluokkaisen ja yhteiskunnallisesti verkottuneen tutkimusyhteisön toimintaan sekä, samaan asiaan liittyen, riittävän suurten tutkimus- ja opetusyksiköiden rakentamisessa.

Selvitys toteaa tekniikan alan korkeakoulutuksen kokonaisuuden olevan "suuresta alueellisesta kattavuudesta johtuen sirpaleinen. Koulutuksen profilointia ja työnjakoa ei ole tehty ja kallista infrastruktuuria vaativa tekniikan koulutus on hajallaan osittain pienissä koulutusyksiköissä." Selvityksen mukaan "riittävän suurien osaamiskokonaisuuksien synnyttämiseksi vaaditaan poliittisia päätöksiä koulutuksen alueellisesta kattavuudesta ja toteutuksista". Jo aiemmin tänä vuonna toteutetut koulutusvastuiden laajennukset tekniikan alalla olivat tästä näkökulmasta kyseenalaisesti perusteltuja. Lisälaajennuksissa olisi riskinä heikentää entisestään tekniikan alan koulutuksen arvioinnissa tunnistettuja rakenteellisia ongelmia.

Suomen korkeakoulujen kestävä kasvun ohjelmassa pohditaan koulutusvastuujärjestelmän tulevaisuutta tilanteessa, jossa moduulilähtöinen ajattelu sekä jatkuvan oppimisen laajentaminen ovat haastamassa tutkintopainotteisen lähestymistavan korkeakoulutukseen. Toisaalta eurooppalainen korkeakoulutusalue hakee uudenlaisia yhteistyömuotoja ja eurooppalaisia yhteisohjelmia. Asemoituakseen oikein uutta asentoa etsivässä eurooppalaisessa korkeakoulutuskentässä suomalaisten koulutusyksiköiden tulee kyetä tarjoamaan paitsi kansainvälisesti johtava sisältö, myös kansainvälisesti kilpailukykyiset ja houkuttelevat opiskeluympäristöt. Tämä edellyttää riittävän suuria kokonaisuuksia. Koulutusvastuun jakaminen uudella tavalla – ja erityisesti pirstaloimisen edistäminen – keskellä tätä murrosvaihetta ei ole perusteltua.

Petri Suomala
Vararehtori (opetus)
Aalto-yliopisto